– עכשיו שמע לקולך ואמר שמועה מפיו. קלני מראשי ר' מאיר אמרה במסכח סנהדרין (מו, א). במדרש "כי קללח אלהים חלוי" (דברים כא): קל ליח, איני קל. ולישנא מעליא כינה הדבר כלפי מעלה, קלני — מזרועי – ככד אני מזרועי שילרתי זה שמת נעונו. ותלי בעיברא דדשא

נשען על הבריח. ברבגן – בחלמידים היולאין לחרבות רעה. שוקלין – לדרוש קל מחמור וחמור מקל, לפי המשקולת של קל וחומר. במגדל יש מפרשים: הפורח באויר שדורשין גובהו של למ"ד ודורשין בו כל זאת. ויש אומרים: מגדל דור הפלגה. ולי נראה: מגדל הפתוח לאויר גרסינן, והן מהלכות אהלות. מגדל של עץ, שקורין *משטיי"ר, ועומד בפתח ופתחו פתוח לבקעה או לחלר שהוא אויר, במסכת אהלות (פרק רביעי משנה א) ישנה משנה: מגדל העומד באויר. ארבעה הדיוטות – כלעס ודוחג ואחיחופל וגחזי, בפרק "חלק". טינא היתה בלבם – רשעים היו מימיהם. אחר מאי – מפני מה גא לידי כך, ולא הגינה חורתו עליו? זמר יווני לא פסק מביתו – והיה לו להניח נשניל מורבן הבית, דכמיב "בשיר לא ישתו יין" (ישעיה כד). נושרין מחיקו – קודם שהפקיר עלמו לתרבות רעה. אלמא: טינא הוות בלבו. כל עמר דנחית ליורה סליק – כל צמר שניתן ליורה של סממנין לזבוע עולה לו לבעו, או אינו עולה? כלומר: כל הלומדים לפני חכמים, עולה להן תורתן להגין עליהן — מן החטח? כל דנקי אגב אימיה שלא נחלכלך בגיזה — עולה לו לבעו. כלומר, כל שיראת מטאו קודמת לחכמתו עולה לו, כן נראה בעיני. ורבוחי מפרשין: כל עמר דנחים ליורה סליק כל שירד לידון בגיהנם עולה. אגב -אמו — למר בן יומו שלא נרמס בטיט עולה לו הלבע, כלומר: שיש זכיות בידו

תוספות

עולה.

– נל עמר דנקי נחית אגב אימיה כלומר: מי שיראתו קודמת לחכמתו - חכמתו מתקיימת. ודואג ואחיתופל דלא מגני להו תורתן – לפי שלא היה להם יראה כלל, כדאיתא בסוטה פרק יינוטליי (כא, א).

יָרַדְתִי רָבָא: מַאי דִּכְתִיב ״אֶל גִּנַת אֱגוֹז יָרַדְתִי -לְרָאוֹת בָּאָבֵּי הַנָּחַל וְגו׳״ לָמָה נִמְשְׁלוּ תַּלְמִידֵי חַכָּמִים לֵאֵגוֹז? לוֹמֵר לְךּ: מָה אֵגוֹז זֵה, אַף עַל פִּי שֶׁפְּתוֹכוֹ – אֵין מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ – שָׁין מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ נָמָאָס, אַף תַּלְמִיד חָכָם, אַף עַל פִּי שֶׁסָרַח – אֵין תּוֹרָתוֹ נִמְאֶסֶת. אַשְׁכְּחֵיה רַכָּה בַּר שֵׁילָא לְאֵלְיָהוּ, אֲמַר לֵיהּ: מַאִּי קָא עָבֵיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? אֲמַר ָלֵיה: קָאָמַר שָׁמַצַתָּא מִפּוּמַיִיהוּ דְּכוּלְהוּ רַבַּנַן, וּמִפּוּמֵיה דְּרַבִּי מֵאִיר לָא קַאָמַר. אַמַר לֵיה: אַמַאי? - מְשׁוּם דְּקָא נְמַר שְמַעֲתָא מִפּוּמֵיה דְאַחֵר. אֲמַר ָלֵיה: אַמַּאי? רַבִּי מֵאִיר רְמוֹן מָצָא, תּוֹכוֹ אָכַל, קְלִיפָּתוֹ זָרַק! אֲמֵר לֵיה: הָשִׁתָּא קַאָמַר: מֵאִיר בְּנִי אוֹמֵר: יְבִּזְמֵן שֵׁאָדָם מִצְטֵעֵר שָׁכִינָה מַה לָּשׁוֹן אומֶרֶת – קַלַנִי מֵרֹאשִי, קַלַנִי מִזְרוֹעִי. אָם כַּךְּ – הַקַּדוֹשׁ בַּרוּךְ הוּא מִצְטַעֵר עַל דַּמַן שֵׁל רְשַׁעִים ַקַל נָחוֹמֶר עַל דָּמָן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁנִּשְׁפַּךְ.

אַשִׁכְּחֵיה שָׁמוּאֵל לְרֵב יִהוּדָה דְּתָלֵי בְּעִיבְרָא. ּרֲשָׂא וְקָא בָּכֵי. אֲמַר לֵיה: - שִׁינָנָא, מַאי קָא בָּכֵית? אַמַר לֵיה: מִי זוּטָרָא מַאי דְּכָתִיב בָּהוּ בְּרֵבָּנַן – י"אַיֶּה ספָר אַיָּה שׁקֵל אַיָּה ספָר אָת הַמְּגְדַּלִים". ״אַיֵּה סוֹפֵר״ – יַשֶׁהָיוּ סוֹפְרִים כָּל אוֹתִיּוֹת שַׁבַּתּוֹרָה, אַיֵּה שׁוֹקֵל – שֲׁהַיוּ שׁוֹקְלִים קַלְּין ַוַחֲמוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה. ״אַיֵּה סוֹפֵר אֵת הַמְּגְדָּלִים״ – שָׁהָיוּ שׁוֹנִין שָׁלשׁ מֵאוֹת הַלָּכוֹת בִּמְגְדֵּל הַפּוֹרֶחַ בַּאֲוִיר. וַאֲמַר רַבִּי אַמִי: תִּלַת מֵאָה בִּעַיֵי בָּעוּ דוֹאֵג בּ וַאֲחִיתוֹפֶל בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ בַּאֲוִיר. וּתִנַן: ״שִׁלשָׁה מְלָכִים וְאַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם ַהַבָּא, אֲנַן מַה תֶּהֱוֵי עֲלַן?! – אֲמַר לֵיהּ: שִׁינְּנָא, ַטִינָא הָיְתָה בְּּלִבָּם. אַחֵר מַאי – זֵמֶר יִנָונִי לָא פְּסַק מְפּוּמֵיה. אָמָרוּ עָלָיו עַל אַחֵר, בִּשָׁעָה שֵׁהָיָה עוֹמֵר

מְבֵּית הַמִּדְרָשׁ הַרְבֵּה סִפְרֵי מִינִין נוֹשָׁרִין מֵחֵיקוֹ. שַׁאַל נִימוֹס הַגַּרְדִי אָת רַבִּי מָאִיר: כָּל עֲמַר דְּנָחֵית לְיוֹרָה סְלֵיק? – אֲמַר לֵיהּ: כָּל מַאן דַּהַנָה נָקִי אַגַּב אִימֵיה – סְלֵיק, כָּל דְּלָא הֲנָה נָקִי אַגַּב אִימֵיה – לָא סְלֵיק.

ּרַבִּי עֲקִיבָא עָלָה בְּשָׁלוֹם וְיָרַד בְּשָׁלוֹם, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר ״מָשָׁכֵנִי אַחֲרֶיךּ נָרוּצָה״. וְאַף רַבִּי עֲקִיכָא בִּקְשׁוּ מַלְאַכֵי הַשָּׁרֵת לְדוֹחֵפוֹ, אָמַר לָהֵם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַנִּיחוּ לְזָקֵן זֵה, שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְבוֹדִי.

דרש רבא: מאי דכתים (מהו שנאמר) "אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל וגו׳״ (שיר השירים ו, יא) למה נמשלו תלמידי חכמים לאגוז – לומר לך: מה אגוז זה, אף על פי שמלוכלך בטיט ובצואה אין מה שבתוכו נמאס שרק הקליפה מתלכלכת ולא תוכו, אף תלמיד חכם, אף על פי שסרח (חטא) — אין

תורתו נמאסת. מסופר, אשכחיה (מצא אותו) רבה בר (בנון של שילא לאליהו הנכיא, שהתגלה לו. אמר ליה [לו] לאליהו: מאי קא עביד (מה עושה) הקדוש ברוך הוא? אמר ליה (לו) קאמר שמעתא מפומייהו אליהו: רכולהו רבנן, ומפומיה דר' מאיר לא קאמר נאומר הוא הלכות משמם של כל החכמים ומשמו של ר' מאיר אינו אומרן. אמר ליה: אמאי (אמר לו: מדוע)? אמר לו: משום דקא גמר שמעתא מפומיה **דאחר** (משום שלמד הלכה מפיו של אחר). אמר ליה (לון: אמאי נמדוען ידונו אותו לחובה על כך? הלא ר' מאיר רמון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק. אמר ליה (לו): אכן, נשמעו דברי הסנגוריה שלך במרום, השתא קאמר נעכשיו אומרן הקדוש ברוך הוא: מאיר בני אומר: בזמן שאדם מצטער וסובל. כגון שמלקים אותו או ממיתים אותו כבית דין, שכינה מה לשון אומרת: קלני מראשי, קלני מזרועי (אוי לי מראשי אוי לי מזרועין שאני משתתף בכאבו של אותו אדם. ואם כך הקדוש ברוך הוא מצטער על דמן של רשעים – קל וחומר על דמן של צדיקים שנשפך. מסופר, אשכחיה שמואל לרב יהודה דתלי כעיברא דדשא וקא בכי (מצא שמואל את רב יהודה שהוא תלוי, נשעז. על בריח הדלת ובוכהן אמר ליה: שיננא! מאי קא בכית (אמר לו: גדול השינים, מה אתה בוכהן? **אמר ליה** נלח: מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן נהאם קטן הוא מה שכתוב בהם באותם חכמים) שחטאו: "איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים" (ישעיהו לג, יח) ומפרשים: "איה סופר" – שהיו סופרים כל אותיות שבתורה, "איה שוקל" – שהיו שוקלים ומשווים קלין וחמורין שבתורה, "איה סופר את המגדלים" – שהיו שונין שלש מאות הלכות כפרטי דיני טומאת המת במגדל (ארון עץ) הפורח כאויר. ואם בנושא כזה, שהיה רחוק מן המציאות,

העמיקו כל כך, כל שכן בנושאים אחרים. ואמר ר' אמי: תלת מאה בעיי בעו (שלוש מאות שאלות שאלו) דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר, שהיו

גדולים מאוד בתורה. **ותנן** נושנינו

במשנה): שלשה מלכים וארבעה

הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא,

ודואג ואחיתופל כיניהם. והרי שגם

חכמים גדולים אלה חטאו והפסידו חלקם

בעולם הבא, אם כן, אגן מה תהוי עלן

ב. קדושין לב, א. לג, ב. ב״ק יד, א. טו. ב. לו. ב. ב״ב קלג ב. סנהדרין פ, ב. עייז מג, ב. א. כה, ב. ט. סנהדרין קו, ב. י. רי קדושין ל, א.

מסורת הש"ם

ח. (הכינוי) ברכות לו, א. שבת

ז, א. נה, א. קנב, א. עירובין

נד, א. רייה כד, ב. כתובות

יב, ב. יד, א. נג, א. גטין עח,

ה. ילקוט נייך תתקצב.

ו. סנהדרין מו, א.

ז. ילקוט נ״ד תלט.

69

יא. סנהדריו צ. א. אדריינ פלייו (ועיייש פמייא). תנחומא מצורע א. במדבייר פיייד. שהשייר פייא. שוחייט ה. ילקוט נ"ך תתקס. ובתוספתא סנהדרין פיייב ה. תנדבאייר פייג (חלק).

תוספתא חגיגה פייב ב. ילקוט נייך תתעד.

גרסות

למה נמשלו תלמידי חכמים בכתייו: למה נמשלו דברי תורה. נפקא ליה מיניה, ר' מאיר. השתא קאמר בכתייו: השתא דאמרת הכי קאמר. מאי קאמר. מאיר בני אומר בכתייי: מאיר בני כך הוא אומר. שכינה בכתייו: בת קול.

אם כך הקב"ה מצטער בכת"י: אם כך אמר הקב"ה מצטערני. דתלי בעיברא בכתייי: דקאי ותלי בעיברא.

> מפומיה בכת"י: מביתיה. שראוי בכתייו: ראוי הוא.

לשון

משמעותה העיקרית של המלה היא כנראה כמו בארמית ובערבית -- בוץ, לכלוך (ולדעת מפרשים שונים גם חלודה). ומכאן הושאלה המלה לכל דבר שאינו נקי, גם במובן הרוחני של המלה - קנאה, שנאה, תאוה וכיוצא באלה.

אישים

נימוס הגרדי כנראה הוא האיש הקרוי במקורות אחרים אבנימוס (מן - οινομαος היוונית אוינומאוס) הגדרי. יש סבורים כי הוא פילוסוף יווני בשם זה, שחי בעיר גדר (ויש לקרותו איפוא הגדרי), שהיה לוחם תקיף נגד האלילות.

במקורות אחרים מסופר על משא ומתן בענינים שונים בינו פילוסופיות ודתיות שונות. ונראה כי היה קשר של כבוד הדדי בינו ובין רי מאיר. חכמים הפליגו בשבח חכמתו ואמרו כי ילא קמו פילוסופים באומות

הגדרייי.

(אנחנו הקטנים בחכמה מה יהיה עלינון? אמר ליה (לו): שיננא, טינא (פגימה) היתה בלבם מתחילה, שהיו פגומים מתוכם מתחילה ולכן לא נחשבה להם תורתם ולא הגנה עליהם. ומסבירים: אחר מאי (מה) היה בו — זמר יווני לא פסק מפומיה (לא פסק מפיו) שהיה מזמר תמיד שירים יווניים אף בהיותו בין החכמים. משמע שעוד בתחילתו היה כרוך אחרי תרבות הגויים ואמונתם. כן אמרו עליו על אחר: בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו שהיה מחזיק וקורא כהם. הרי שאפילו בהיותו בבית המדרש כבר היה בו פגם מסוים. ולכן חטא. שאל הפילוסוף הנכרי נימוס הגרדי את ר' מאיר: כל עמר דנחית ליורה סְליק (האם כל צמר שנכנס ליורה להצבע עולה לו הצבען? כלומר, האם כל הבאים ללמוד תורה כולם יוצאים אנשים הגונים וראויים? אמר ליה נלח: כל מאן דהוה נקי אגב אימיה — סליק, כל דלא הוה נקי אגב אימיה — לא סליק נמי שהיה נקי אגב אימו מתחילתו עולה וזה מי שלא היה נקי אגב אימו אינו עולה). שמי שלא היה נקי והיה לו פגם מעיקרו אין התורה משפיעה עליו כראוי. וחוזרים להשלים ענין ארבעה שנכנסו לפרדס, ר' עקיבא עלה כשלום וירד בשלום, ועלַיו הכתוב אומר "משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו" (שיר השירים א. ד). מספרים, ואף ד' עקיבא בקשו מלאכי השרת לדוחפו על שנכנס לפרדס, אמר להם הקדוש ברוך הוא. הניחו לוקן זה, שראוי להשתמש בכבודי.

עיונים

השתא קאמר וכו׳ ו רבים תמהו על כל נושא זה, מרוע לא נאמרה תורה בשם ר׳ מאיר בישיבה של מעלה, ומה הועילו לכך דברי רבה בר שילא. והיה שפירש כי באמת כלפי שמים גלוי וידוע היה שר' מאיר התכוון רק לשם שמים ולא נזוק מדעותיו הרעות של רבו. אלא שיש בענין זה גם צד אחר – דעת הבריות, הרואים בלימוד כגון זה דבר של גנאי. ומשום שצריך אדם להיות נקי גם בעיני הבריות היה זה כפסול לר' מאיר. אולם כאשר גם בעולם של מטה, בעיני חכמים כרבה בר שילא, יש הרואים את צד הזכות שבדבר הרי ראוי ר' מאיר שיאמרו תורה בשמו (אוה׳ח).

קלני מראשי וכו׳ / ביטוי זה התקשו בו כבר האמוראים (סנהדרין מז, א). והגאונים פירשו כי אדם החש ברע מרגיש כאילו איננו יציב עוד וכל רוח קלה עלולה להפריחו, והוא לשון קל אני. ועל לשון "ראשי וזרועי" אמרו דברים בררך הסוד (ר' באוצר הכבוד). ובדרך הרמז פירשוהו שכיון שנאמר שישראל הם מצויים בתפילין של הקב"ה שעל ראשו וזרועו, הרי כאשר יש צער לאדם מישראל נפגמים כביכול תפילין אלה ונופלים ונמצא כאילו הוא קל מראש וזרועו (זכר לחגיגה).

מגדל הפורח באויר / הר״ח וכן רש״י סבורים כי הדבר מתיחס להלכות טומאת אוהל, לגבי מגדל (כלומר ארון עץ) המצוי באויר – בחלל בין חלקים שונים של הבית (כמשנת אהלות פ"ד מ"א), ובחילוקי הדינים הרבים שיכולים להיות כאשר הטומאה מצויה בבית או במגדל עצמו. ובאוצר הכבוד מנסה ליישב את הפירושים שמכיא רש״י שהכוונה היא ברמז לאות ל׳ (שצורתה כמגדל הפורח, שהרי היא היחידה מכל האותיות הנמשכת למעלה מן השורה) או למגדל של דור הפלגה, ומסביר מקצת מן הרמזים השייכים לכך הנוגעים לשכינת ה׳ בעולמו. אכן היו מן הגאונים שאמרו כי יתכן (על ידי אמצעים שונים) שיהיה מגדל פורח ממש באויר, וחלוקי הדינים שיש בכך קשורים בדין "אוהל זרוק". והביאו דבר זה כרוגמה שלמרות שקיומו של חפץ הפורח באויר לא היה מציאותי בימים ההם, מכל מקום חכמים אלה דנו בחילוקי ההלכות היכולים להיות ברבר שהיה באמת סברה מופשטת בלבד.

שראוי להשתמש בכבודי / שידע ר׳ עקיבא להזהר שלא לצאת בעיונו מחוץ לתחום שדעת בני אדם סוכלתו, ולכן לא נכשל בטעות ולא נפגע ברוחו או בחייו. (ארצר הכבוד).

ימשטיי"ר מן הצרפתית